

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Федоришина Ігоря Ярославовича
«Українські культурно-просвітницькі та молодіжні товариства
Товмаччини в 1920-1930-х рр.», подану до захисту на здобуття третього
освітньо-наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 гуманітарні науки
за спеціальністю 032 - історія та археологія**

Особливість дисертаційного дослідження Ігоря Федоришина полягає, передусім, у спробі на рівні мікроісторії проаналізувати діяльність українських культурно-просвітницьких та молодіжних товариств Товмаччини в 1920-30-х роках. Обґрунтування теми вибору дослідження не викликає заперечень. Погоджуюся з автором, що протягом даного періоду відновлено не лише стару, а й створено нову мережу культурно-просвітницьких і молодіжних організацій: «Просвіта», «Рідна школа», «Союз українок», «Сокіл», «Січ», «Пласт», «Луг», «Каменярі», «Орли – КАУМ», які зуміли об'єднати в собі національно свідому частину українського суспільства, яке за два десятиліття викристалізовувалося в реальну потугу, що впливала на розвиток освіти, культури, фізичного виховання і формування політичної думки українців Галичини.

Автор поставив перед собою п'ять завдань: 1) вивчити стан наукової розробки теми, з'ясувати джерельну базу дослідження, розкрити методологічну основу дисертаційної роботи; 2) охарактеризувати діяльність філій і читалень товариств «Просвіта», культурно-освітню працю кружків «Рідної школи» на Товмаччині; 3) показати громадсько-просвітницьку роботу осередків «Товариства імені Михайла Качковського»; 4) проаналізувати особливості функціонування руханково-протипожежних та гімнастично-спортивних товариств Товмаччини («Сокіл», «Січ», «Луг», «Каменярі»); 5) відобразити напрями роботи «Союзу українок», патріотично-виховну працю

товариства «Пласт», з'ясувати структуру і практичну роботу осередків «Католицької асоціації української молоді – «Орли». Загалом, Ігор Федоришин впорався із поставленими завданнями.

Розглянемо конкретніше рівень реалізації поставлених проблем даного дослідження. Якщо говорити про аналіз історіографії, то автор логічно виокремив чотири основні групи наукових праць: 1) українська діаспорна історіографія; 2) радянська історична думка; 3) сучасна українська історіографія; 4) зарубіжна (польська) історична думка.

Серед дослідників, які знаходилися з відомих причин у еміграції, то автор виділив праці Володимира Дорошенка, Ірини Павликовської, Марти Богачевської-Хомяк, Володимира Леника, Северина Левицького, Ореста Субтельного. Аналізуючи радянську історіографію, виділено лише праці Івана Компанійця, Юрія Сливки. Наймасштабніше з'ясовано здобутки сучасної української історіографії. Польська історіографія представлена дослідниками, які лише фрагментарно дотичні до теми дослідження.

Джерельний масив Ігор Федоришин класифікував за чотирма категоріями: архівні матеріали, опубліковані збірники документів і матеріалів, тогочасна газетна періодика, мемуарна література. Фактично автор проаналізував 173 справи різних архівів України.

Проблема діяльності філій і читалень «Просвіти» розкрита на широкому джерельному матеріалі. Автор справедливо вважає, що у 1920-30-х роках головними напрямками роботи філій і читалень «Просвіти» Товмаччини були: просвітництво (заснування освітніх курсів і гуртків самоосвіти), розвиток бібліотечної мережі та культурно-мистецька діяльність (створення аматорських драматичних і хорових колективів). Новими є твердження автора про впливи політичних партій та організацій на діяльність «Просвіти», яка декларувала позапартійний статус. Зокрема автор ствердив, що на 1 листопада 1936 р. в повітах Станіславівського воєводства під впливом УНДО перебували 55,4% філій і читалень, УСРП – 31,5%, КПЗУ – 5,1%, ОУН – 4,2%.

Решта (3,8%) залишалися поза партійними впливами. Товмацький повіт перебував, як справедливо ствердив дослідник, під впливом УСРП.

Питання діяльності «Товариства імені Михайла Качковського» автором розкрито достатньо повно. Ігор Федоришин аргументовано вважає, що практична робота цього товариства носила в основному культурно-просвітницький характер і велася шляхом проведення різних свят, танцювальних вечорів, товариських ігор, влаштування днів «рускої» культури, вшанування російських письменників, постановок аматорських драматичних вистав, організацію самоосвітніх, театральних, хорових заходів, проведення лекцій і курсів для членів товариства.

Розглядаючи проблему діяльності «Рідної школи» у повіті, дослідник зауважив, що кружки «Рідної школи» в селах почали активно створювати лише в середині 1920-х – першій половині 1930-х років. Важливим є твердження автора про те, що осередки «Рідної школи» були не лише найефективнішою місцевою українською освітньо-виховною організацією краю, але й ідейними та організаційними центрами боротьби за українську школу й розбудову шкільництва краю.

Аналізуючи діяльність гімнастично-спортивних товариств, Ігор Федоришин детально розкрив напрями праці та локалізацію сокільських гнізд, осередків січового та лугового рухів, осередків Союзу української поступової молоді «Каменярі» імені Михайла Драгоманова. Серед названих товариств дослідник вважав «Луг» найпопулярнішою і наймасовішою українською молодіжною організацією на Товмаччині.

Розкриваючи напрями роботи осередків «Союзу українок», автор розглянув організаційну структуру організації, хронологію заснування осередків в окремих містах, містечках і селах Товмаччини, співпрацю з іншими національно-культурними товариствами краю. Він аргументовано ствердив, що польська влада вбачала в рості популярності «Союзу українок» певну загрозу «польському стану посідання» й під всілякими приводами намагалася заборонити його діяльність двічі (у 1929 та 1938 роках).

З'ясовуючи патріотично-виховну працю товариства «Пласт», Ігор Федоришин довів, що 1) на теренах Товмаччини були засновані й функціонували 54-й курінь імені Олени Степанівної й 56-й курінь імені гетьмана Петра дорошенка в м. Тисмениця, 92-й курінь у с. Олеша, підготовчий пластовий гурток у с. Підпечери; 2) діяльність товариства носила виховний, просвітницький та культурний характер.

Дослідник вперше схарактеризував діяльність, структуру осередків Католицької асоціації української молоді «Орли», світогляд якої назвав християнсько-націоналістичним.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

У дисертаційному дослідженні Ігоря Ярославовича Федоришина «Українські культурно-просвітницькі та молодіжні товариства Товмаччини в 1920–1930-х рр.» порушення норм академічної доброчесності не виявлено.

Віддаючи належне великій роботі, проведеній автором над підготовкою дисертаційного дослідження, наголосимо на певних побажаннях та зауваженнях.

1. Ігор Федоришин виклав певні суперечливі твердження. Зокрема у вступі (с.19) він зарахував «Товариство ім. М. Качковського» до мережі культурно-просвітницьких і молодіжних організацій: «Просвіта», «Рідна школа», «Сокіл», «Січ», «Пласт», «Луг», «Каменярі», «Орли – КАУМ», які «зуміли об'єднати в собі **національно свідому частину українського суспільства...**». Проте у висновках (с.205) він справедливо ствердив, що «ідейним противником і постійним суперником українофільських товариств було москвофільське « Товариство ім. М. Качковського»». Також варто було з'ясувати питання партійно-політичних впливів на діяльність цього товариства.

2. Аналізуючи діяльність «Пласту», дослідник на с.194 вважає товариство строго позапартійною організацією, хоча в наступному абзаці стверджує, що окремі пластуни належали до УВО, ОУН і т.д. (Я розумію, що УВО і ОУН ніколи не були політичними партіями, але політичні їхні впливи

були істотні – в іншому випадку польські власті не заборонили б діяльності товариства в 1930 р.)

3. Аналізуючи історіографію, вважаю наступне: 1) якщо характеризувати радянську історіографію, то називати варто всіх дослідників, які згадували діяльність досліджуваних товариств, або нікого не згадувати, схарактеризувавши основні тенденції, оцінки радянських дослідників даної теми. Монографію І. Компанійця «Становище і боротьба трудящих Галичини, Буковини і Закарпаття на початку ХХ ст. (1900 – 1919 рр.) хронологічно важко віднести до дослідження міжвоєнного періоду ХХ ст.

Якщо говорити про українську діаспорну історіографію, то не варто категорично акцентувати на, як вважає автор, головному її недоліку – відсутності архівних джерел. В еміграції наявний такий багатий архівний матеріал, якого немає в Україні, але він поступово повертається до українських архівосховищ. Без сумніву, дослідники в еміграції не мали доступу з відомих причин до вітчизняних архівів. Доцільно було б згадати фундаментальну колективну діаспорних вчених монографію діаспорних вчених «Євген Коновалець та його доба».

Аналіз сучасної української історіографії можна було б доповнити дослідженнями Ореста Красівського, Миколи Кугутяка, Станіслава Кульчицького, Олександра Рубльова, Алли Середяк та ін.

4. Не прогало б дослідження, якщо би автор порівняв діяльність громадських організацій Товмаччини з іншими повітами Галичини, про що було декларовано у вступі.

5. Текст дисертації дещо перевантажений фактологічною інформацією, не позбавлений русизмів, технічних помилок, описок.

Зазначені зауваження мають в основному рекомендаційний характер і не впливають на високий фаховий рівень здійсненого дисертаційного дослідження. Викладене вище дає підстави стверджувати, що дисертація Федоришина Ігоря Ярославовича «Українські культурно-просвітницькі та молодіжні товариства Товмаччини в 1920-1930-х рр.», подана до захисту на

здобуття третього освітньо-наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 гуманітарні науки за спеціальністю 032 – історія та археологія, завершеним науковим дослідженням конкретної історичної проблеми виконана з дотриманням вимог наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Постанови Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167 «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» із змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 979 від 21.10.2020 р., а її автор – Федоришин Ігор Ярославович заслуговує присвоєння йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 – історія та археологія».

Офіційний опонент,

доктор історичних наук, професор,
директор Інституту українознавства
ім. І. Крип'якевича НАН України

Соляр І. Я.

28.05.2021 р.

